

A vizuális észleléssel összefüggő lexikalizálódott evidencijelölő és episztemikus-inferenciális kifejezések*

1. Bevezető. – A tanulmány a vizuális észleléssel összefüggő lexikalizálódott jelentésű *láthatóan, láthatólag; szemmel láthatóan, szemmel láthatólag; szemlátomást; látszólag* evidencijelölő és episztemikus-inferenciális kifejezéseket vizsgálja korpuszadatok elemzésével funkcionális kognitív nyelvelméleti keretben. Az evidenciális, inferenciális és episztemikus jelentést a világról való tapasztalattal, tudással kapcsolatos, a partnerek közös mentális aktivitásával (interszjektív módon), dinamikus konstruálással létrehozott jelentésnek tartja. A jelen dolgozat azt a felfogást képviseli, hogy az inferencialitás és az episztemikus modalitás a következtetési folyamatok és a szubjektifikáció művelete révén egyetlen, közös tartományt határoz meg: az episztemikus-inferenciális (röviden: episztemenciális) szemantikai tartományt. A *s z u b j e k t i f i k á c i ó* terminus azt a műveletet jelöli, amelyben a nyelvi reprezentáció hozzáférhetővé teszi, hogy a tagmondatban ábrázolt esemény, vélekedés stb. a megnyilatkozó szubjektum mentális folyamatainak keresztül érhető el (vö. LANGACKER 2006: 18; PELYVÁS 2006). Megkülönböztetésül arra a nyelvi változásra, amely során a kifejezések egyre inkább a konceptualizáló mentális folyamataihoz és diskurzusszervező aktivitásaihoz kötődnek, a *s z u b j e k t i v i z á c i ó* terminust használom (vö. TRAUGOTT 1989, 1995).

A tanulmány az elméleti és módszertani alapkérdések tárgyalása (2.) után az egyes vizuális észleléssel összefüggő, alapvetően evidencijelölő kifejezések elemzését mutatja be (3–4.), majd összefoglalásként (5.) általánosítja a megfigyeléseket. Fel tárja a jelentésváltozás kikövetkeztethető folyamatát, és az evidencijelölő rendszernek azt a sajátosságát, hogy a nyelvi változás iránya a szubjektívizáció egyre nagyobb foka felé mutat. Ezzel egyrészt az evidenciális és a modális jelölők grammatikalizációjának alapvető hasonlóságára, másrészt az evidenciális → episztemenciális változásra, harmadrészt a kategóriák tartományainak érintkezésére irányítja a figyelmet.

2. Elméleti és módszertani alapkérdések. – A) A kategóriák mint dinamikusan megkonstruálódó kognitív modellek. – Tanulmányomban a kategóriákat interszjektíven (a partnerek közös aktivitásában), dinamikusan megkonstruálódó kognitív modellként írom le (LANGACKER 2008: 46–7). A kiindulópontom LAKOFF IDEALIZÁLT KOGNITÍV MODELL fogalma (LAKOFF 1987: 68), a modellt azonban dinamikusan szerveződő, interszjektív konstrukcióként értelmezem. Ez az értelmezés nagyjából megfe-

* Tanulmányom a Bolyai János kutatói ösztöndíj (BO/00584/10/1) támogatásával készült. Munkámban sokat segített a DiAGram funkcionális nyelvészeti kutatócsoport inspiráló közege, ezúton is köszönöm a műhely tagjainak az eszmecserét. Lektoraimnak köszönöm az alapos bírálatot és a sok továbbgondolásra készítő megjegyzést. A terjedelmi határok jelentősen korlátoztak abban, hogy újabb gondolatokat építsek be a kéziratba, de a szükséges javításokat igyekeztem megtenni.

lel LANGACKER kognitív tartomány (cognitive domain) terminusának (LANGACKER 1988: 386, 2008: 12). A változtatásokat CROFT (1994) inspirálta, aki a beszédcselkvések kognitív modelljét vázolta fel hasonló módon. Ez a megközelítés a modalitás vonatkozásában eltér a logikai kiindulópontú felfogásoktól, nem feltételez a megnyilatkozótól független (objektív) episztemikus modális kategóriát. A feldolgozott szakirodalomból megismert szempontokat a modell dimenzióiként, illetve paramétereiként integrálom ebbe a megközelítésbe.

A modell mint séma nyelv- és kultúraspecifikusan szerveződik, történeti képződmény, amely a beszédtevékenység (a társas interakció) során jön létre. Az evidencialitás modelljének nyelv- és kultúraspecifikus szerveződését mutatja például az, hogy más-más nyelvekben más-más dimenziók válnak hangsúlyossá, s kultúránként eltérő, hogy az egyes források megbízhatósága milyen megítélést kap (l. pl. például az álomból származó információ megítélésének eltéréseit). A történetiség szempontja azért szükséges, mert egyrészt a jelölőrendszer grammatikalizációs folyamat eredménye (l. TRAUGOTT 1989, 1995), másrészt a modell szerkezete is társas és történeti képződmény. A közös tudás a beszélők társas nyelvi tevékenységében, interakciójában formálódik és hagyományozódik (l. TOLCSVAI NAGY 1998: 24–7; TÁTRAI 2011: 26–35), az egyéni tapasztalatok idővel a közös tudás részévé válhatnak, bizonyos tartalmak és akár tudásfajta is kikerülhetnek belőle. A közös tudás itt nem valamiféle, a társas térben létező mentális objektum, hanem a nyelvi tevékenység konvencionális jellegével összefüggésbe hozható nyelvi konstruálás. A nyilvánvalóan a közös tudás részét képező információk alapvetően jelöletlenül vihetők be a diskurzusbba, és jellemzően kifejtetlenek maradnak, míg a partner számára nem nyilvánvalóan hozzáférhető és elfogadható információk jellemzően jelöltek. Mind a közös tudásra utalásnak, mind az egyéni tapasztalat vagy vélekedés jelölésének jelentősége van a partnerek számára a tudás és a jelentés megkonstruálása szempontjából.

B) Az evidencialitás modellje. – Az evidencialitás az információ forrásának és típusának nyelvi jelölése (vö. BOAS 1911; AIKHENVALD 2003: 1; BYBEE 1985: 184–5; DE HAAN 1999; KIEFER 2000: 328–31; PALMER 1986: 20–1; 51, 66–76; VAN DER AUWERA–PLUNGIAN 1998: 85). Az evidencialitásnak verifikációs rendszerként való kezelése inkább a leírást végző nyelvészek értelmező tevékenységét jellemzi, mint magát a jelenséget (vö. NUCKOLLS 1993; DENDALE–TASMOWSKI 2001), ezért tartózkodom az *evidence* terminus *bizonyíték*-nak való fordításától. Az evidencia jelölése elsődlegesen a tapasztalat/információ jelentőségének az előtérbe állítását végzi el.

Az evidencialitás tartományára vonatkozó szakirodalmi szempontokat paramétereikként integrálom a modellbe:

- a) a beszélő közvetlen tapasztalata (szubjektifikáció) vs. a beszélőtől különböző személytől származó információ (perspektivizáció);
- b) a tapasztalat típusa (látás, hallás, egyéb érzékelés) összefüggésben a célszerkezeti esemény jellegével (látható, hallható, máshogyan megtapasztalható) vs. van-e azonosítható informátor (nincs, a forrás a közös tudás vagy a szóbeszéd; van); ha van informátor, akkor a típusa és a jellemzői (személy, csoport; jellemzők), milyen a kapcsolata az eseménnyel (résztevő, szem- vagy fültanú; közvetítő);

- c) a beszélői elkötelezettség foka;¹
- d) a forrás megbízhatósága;
- e) az alkalmazott evidenciális nyelvi jelölőre vonatkozó tudás (a jelölők hálózatának aktiváltsága, kollokációk, asszociálódás műfajjal, stílusréteggel stb.).

(1) [...] *a kocsik szemmel láthatóan jobban csúszkáltak, mint tavaly, ami nem jelenti azt, hogy akkor nem sodródtak a kanyarokban, de láthatóan bizonytalanabbak a fiúk.*

A modell működését az (1) példán bemutatva:² a beszélőnek (videofelvételről származó) vizuális tapasztalata van arról, hogy az autók csúszkáltak (az esemény látható) (1. *szemmel láthatóan*), nincs a helyszínen, nem követheti nyomon a verseny minden pillanatát, a csúszkálás azonban a felvételekről is biztonsággal megállapítható lehet (a kifejezés tautologikus jellege is a vizuális tapasztalat jelentőségét erősíti). A jelen tapasztalatát a megnyilatkozó összeveti az előző évi tapasztalatra vonatkozó emlékével, és a látható jelek összevetésére alapozva a versenyzők nagyobb bizonytalanságára következtet (ami közvetlenül nem látható). A *láthatóan* tehát nem közvetlen vizuális tapasztalatra vonatkozik, hanem az arra épülő következtetést jelöli. Mivel ehhez a jelölőhöz általában a megbízható közvetlen (alapvetően vizuális) érzékelés asszociálódik, alkalmas arra, hogy jelölje a beszélőnek a következtetés érvénye melletti elköteleződését.

C) A vizuális észlelés szerepe az evidencialitás modelljében. – Az evidenciának két fő típusát szokás megkülönböztetni a deiktikus komponens kiemelése alapján (PALMER 1986: 84–5, 95; WILLET 1988: 57; KIEFER 2000: 329): 1. a közvetlen evidenciát (direct evidence), amelynek forrása a beszélő tapasztalata (látása, egyéb érzékelése), ebben a típusban a beszélő deiktikus tartományában értelmezhető az evidencia; és 2. a közvetett evidenciát (indirect evidence), amely vagy értesülés (reportív vagy kvotatív), vagy beszélői következtetés (inferencia).

Az evidencialitásnak azonban csak egyik lehetséges rendszere az, amely a közvetlen és a közvetett oppozícióra épül, más rendszerek például a szemtanúságot emelik ki, és ennek megfelelően az első kézből vagy a nem első kézből származó információ dichotómiájára alapoznak (DE HAAN 2001). A szemtanúság nem egyszerűen közvetlen forrást jelent, hanem az esemény szemtanúként való megfigyelését.

(2) *Valaki az íróasztalomnál vacsorázhatott.*

¹ A modellekben található *fok, mérték, valaminek az ereje* kifejezések mindig fokozati skálát, értékek kontinuumát feltételezik, sosem előzetesen meghatározható diszkrét értékekre vonatkoznak. A beszélői elkötelezettség és felelősségvállalás itt nem általánosan, a grice-i értelemben – a hatékony információközlés egyik alapjaként szerepel –, hanem előtérbe kerülő, nyelvileg jelölt műveletként határozom rá.

² A nyelvi adatok (a (2) általam alkotott példa kivételével) a vizsgálat korpuszából származnak (1. a 2. E) pontban). Az adatokat eredeti írásmódjuknak megfelelően közlöm, a szokásos módon jelölöm a kihagyást és a figyelem irányítását szolgáló kiemelést.

Például ha este hazaérkezve, az íróasztalomon morzsát látva arra következtek, hogy valamelyik családtagom ott evett, és ezt a (2) mondattal reprezentálom, akkor jelzem, hogy a szituáció részlegesen a deiktikus tartományomba vonható (az evidencia közvetlen, erre utal az *íróasztal* kifejezés lehorgonyzottsága a szituációhoz), magának az eseménynek azonban nem voltam szemtanúja, tehát arra vonatkozóan nem első kézből származó az információ, hanem csak a jelekből levont következtetés (inferencia; a kikövetkeztetett lehetőségességet jelzi a *-hat* morféma az eseményt reprezentáló igealakban).

Az alapoppozíciók a leírást végző nyelvészek konstrukciói, és nem feltétlenül az evidencialitás általános szervezői (vö. NUCKOLLS 1993). Olyan rendszerek is vannak, amelyek bár kételeműek, a fő kontraszt nem a közvetlenség vagy a szemtanúság, a három- és négyelemű rendszerek pedig általában nem alapoppozíció(k)ra épülnek, csak az bennük a közös, hogy legalább az egyik típus tapasztalati alapú evidenciafajta (AIKHENVALD 2003: 3–6).

Az evidencijelölő rendszerekhez többféle hierarchiát szoktak kapcsolni (GIVÓN 1982: 44):

- a) személy- (deiktikus) hierarchia: beszélő > hallgató > harmadik személy;
- b) érzékelési (forrás-) hierarchia: látás > hallás > egyéb érzékelés > érzés;
- c) közvetettségi hierarchia: érzékelés > következtetés;
- d) távolsági hierarchia: közel > távol az esemény színhelyétől.

A fentiek alapján a vizuális észlelés minden hierarchia csúcsán áll. A d) szerint a vizuális észlelésre is érvényes a fokozatiság. Például a makah nyelvben a közeli, megbízható vizuális észlelés nyelvi kifejezése jelöletlen, míg a távoli, bizonytalan kiértékelésű vizuális tapasztalat közlése jelölt (JACOBSEN 1986).

Problémája azonban a fenti viszonyrendszernek, hogy az evidenciafajtákhoz kapcsolható megbízhatóságot előzetesen adottnak, az alkategóriákhoz rendelkezésük mutatják. Nézetem szerint az evidencia súlya vagy megbízhatósága konstruálás eredménye, nincs eleve adva. A megbízhatóság több tényezővel is összefügg, például a célszerkezeti esemény jellegével (l. még fent a modell egyéb paramétereit is).

D) Az episztemikus-inferenciális modalitás modellje. – A beszélőnek egy esemény/szituáció valószínűségére vonatkozó vélekedése (episztemikus modalitás) nem függetleníthető a következtetési folyamatoktól, vagyis az inferencialitás jelenségétől (amelyet hagyományosan az evidencialitás alkategóriájaként tartanak számon, l. WILLETT 1988). Az inferencialitás nem feltételezi szükségszerűen a tapasztalati alapú vagy más evidenciátípust mint következtetési kiindulópontot (lehet például mentális konstruktum is, vö. WILLETT 1988; KIEFER 2000). A következtetés nem a beszélő tudásától, a diskurzus világától függetlenül lefuttatható logikai művelet, hanem hétköznapi/mindennapi következtetés, amelyet nem nyilvánvalóan hozzáférhető tényezők is meghatározhatnak (l. KIEFER 2005: 48). Az inferencialitás és az episztemikus modalitás következtetési folyamatai között nem állapítható meg lényegi különbség, ezért ezeket egy közös és azonos tartományban, az episztemikus-inferenciális – vagy röviden: episztenciális – tartományban helyezem el. (Az episztemikus és az evidenciális tartományok érintkező, egymást átfedő területének megjelölésére FALLER (2002: 87–90) alkotta az *epistential* terminust (*epistemic* + *evidential*), én ezt a kifejezést a saját értelmezésemnek megfelelően az

epistemic és az *inferential* blendjeként alkotom újra a magyar *episztemikus-inferenciális* terminus angol megfelelőjeként. Az *episztenciális* az így értelmezett *epistential* magyar változata, az *episztemikus* és az *inferenciális* vegyüléke. Az episztenciális tartomány jogosultsága mellett részletes érvelés olvasható KUGLER 2012-ben.)

Nagy eltérés lehet az egyes nyelvek között a kategóriák összetartozásának, érintkezésének felismerhetőségét illetően. Az inferencialitás és az episztemikus modalitás metaevidenciális, metainformációs jellege azonban mindenképp kapcsolatot teremt a tartományok között (vö. HORVÁTH 2009).

A beszélői felelősségvállalás és elkötelezettség is egyaránt asszociálódik az evidencialitással és az episztenciális kategóriával. Míg azonban az elkötelezettség (vagy el nem kötelezettség) az evidencialitás esetében elsődlegesen a forrás megbízhatóságához és/vagy a tapasztalat jelentőségének hangsúlyozásához kapcsolódik, addig az episztenciális modalitásban a következtetés érvénye melletti elköteleződéssel, a valószínűség fokával van összefüggésben.

Az episztemikus-inferenciális modalitás műveletének lényege, hogy a beszélő a tudása (már meglévő tudása és/vagy a rendelkezésre álló, feldolgozott tapasztalata) alapján egy esemény/szituáció fennállására, annak valószínűségi fokára vonatkozó következtetését/vélekedését közli.

Az episztemikus-inferenciális tartományra vonatkozó szakirodalmi szempontokat paraméterekként integrálok a modellbe:

a) a beszélő referenciapontként szolgál a következtetés eredményének, a valószínűsített eseménynek az eléréséhez (szubjektifikáció);

b) az esemény/szituáció fennállására való következtetés, a valószínűként való reprezentálás alapja: megfigyelés (látott, hallott stb.), mástól származó információ, általános/közös vagy egyéni tudás, hit/hiedelem stb.;

c) a következtetés/valószínűsítés alapjának hozzáférhetősége (hozzáférhető-e, megjelenik-e expliciten a diskurzusbán, vagy nem);

d) ha van hozzáférhető alap, az alap és a következtetés/valószínűsítés eredménye közötti kapcsolat egyértelműsége, konvencionáltságának, begyakorlottságának foka vagy kevésbé nyilvánvaló volta (ez a kontiguitástól a nem nyilvánvalóan megteremthető mentális kapcsolatig terjedő skála);

e) az alap vagy a jel megbízhatóságának foka (amelyet a beszélő és a partner interszubjektív módon értékel);

f) a mentális távolság a beszélő jelen/valós világa és az ábrázolt esemény/szituáció lehetséges világa között;

g) a mentális közelséggel és távolsággal összefüggésben az esemény/szituáció megjósolhatóságának foka, a következtetési folyamatban szerepet játszó kontextuális faktorok (mennyisége, jellege), a következtetés/vélekedés ereje;

h) a beszélő felelősségvállalásának és elkötelezettségének foka;

i) az alkalmazott episztenciális jelölőre vonatkozó tudás.

Amikor a (2) példához tartozó helyzetben a morzsákról arra következtettem, hogy valaki evett, akkor a b) alapján vizuális tapasztalatra és az evéssel kapcsolatos tudásomra építettem a következtetésemet. A d) paraméter alapján kontiguitásról, az

f) szerint kis mentális távolságról, és ezért a g) dimenzióban nagyfokú megbízhatóságról lehet beszélni a következtetéssel kapcsolatban.

E) A vizsgálat korpusza, az elemzés módszere. – A kifejezésekre a Magyar nemzeti szövegtár (MNSZ; <http://corpus.nytud.hu/mnsz/>) írott nyelvi korpuszából nyertem adatokat. A lekérdezéskor a korpusz mérete 129 241 070 szó, a magyarországi nyelvváltozatból, a hivatalos, a tudományos, a sajtó és a személyes alkorpuszokból kérdeztem le 100-100 adatot véletlenszerű kiválasztással, mondatnyi kontextusban. A továbbiakban a külön megjelölés nélküli adatok mind az MNSZ-ből származnak.

Beszélt nyelvi adatokat az empirikus vizsgálataimhoz kijelölt beszélt nyelvi korpuszokban két kivételtől (a *látszólag* három, előadásbeli és a *láthatóan* egyetlen, társalgásbeli előfordulásától) eltekintve nem találtam. A beszélt nyelvi korpusz részben a beszélgetést, tantermi diskurzust és egyetemi előadást tartalmazó 220 687 szövegszónyi, az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszéke Beszélt nyelvi gyűjteményéből (BNYGY) származó lejegyzett szövegtörzs, részben a Beszélt nyelvi adatbázis (BEA) 336 percnyi beszélgetést tartalmazó anyaga.³

Az evidenciális és az episztenciális jelölők leírása számára Bolyai-kutatásom keretében a szótárszerű feldolgozás számára is alkalmas leírási módot dolgoztam ki (l. KUGLER 2010). Az összevethetőség érdekében az elemzés minden kifejezés esetében ezt a módszert követi. A korpuszadatokat eredeti írásmódjuknak megfelelően közlöm. A személyek, intézmények stb. azonosítását lehetővé tevő adatok kihagyását szögletes zárójelek között a nyelvi formára utaló megjegyzés pótolja.

3. A kifejezések kapcsolatrendszere a jelentés, a forma és a gyakoriság alapján. – A) A vizsgálandó deverbális (*lát*-tövé) kifejezések jelentésének LÁTÁS tartománya. – A *lát* ige és származékai vagy vizuális észlelésre és a látásból származó tapasztalat kiértékelésére, vagy nem (csak) vizuális tapasztalat feldolgozására, és még elvontabb szinten általában a tudásra, megértésre vonatkoznak, tehát a LÁTÁS fogalmi tartományán keresztül metaforikus kiterjesztéssel a TUDÁS/MEGÉRTÉS tartományát is aktiválják.

Az MNSZ összes *látom, hogy...* (90 adat), *láttam, hogy...* (36 adat) szerkezetét megvizsgálva azt tapasztaltam, hogy a konstrukció a jelen idejű igealak esetében 51%-ban, a múlt idejű esetében 75%-ban vonatkozik vizuális észlelésre (ideértve a grafikus jelekkel hozzáférhetővé tett információ észlelésére/feldolgozására referáló előfordulásokat is, l. a (3) adatot, amely a fórumhozzászólás megjelenésének az észlelésére utal).

(3) *te azon kevesekhez tartozol akinek ha látom hogy hozzászóltál valaminek: szavaid mindig megfürödhetnek szemgurguláim tükrében...*

³ Ezúton köszönöm meg Keszler Borbála és Gósy Mária professzor asszonyoknak, hogy rendelkezésemre bocsátották a kért anyagot, Gyarmathy Dorottyanak pedig azt, hogy összeállította számomra a BEA-mintát (a férfiakról és nőkről azonos arányban vételezett minta pontos mérete 336 perc 16 másodperc).

Míg a múlt idejű konstrukcióval elsődlegesen látási tapasztalatairól számol be a megnyilatkozó, a jelenhez lehorgonyzott igei kifejezés előfordulásai 49%-ban magasabb szintű mentális folyamatra (komplex tapasztalatok kiértékelésére, következtetésre, vélekedésre) vonatkoznak (l. (4)).

- (4) *Most már nagyon tisztán látom hogy az emberek a ruhával járó gátlásaikkal együtt hogyan vetkőznek le egy csomó olyan terhet is, ami gondot okoz a hétköznapi emberi kapcsolatokban.*
- (5) *Én úgy látom hogy azok a kapcsoltok túlnyomó többségben nem voltak stabilak ahol az iskolapadból egyből a házasságkőterembe mentek utána meg a szülőszobára mentek.*

Az *úgy látom* konstrukció (5) pedig tipikusan vélekedést vezet be (12 adatból 11-szer, kb. 92%-ban), de nem kivétel nélkül, a (6) adat arra példa, hogy utalhat vizuális percepcióra is.

- (6) *Ha gondolod, melegítsd a kezed, de én úgy látom hogy a füled már egész vörös.*

A TUDÁS/MEGÉRTÉS LÁTÁS fogalmi metaforára (vö. TOLCSVAI NAGY 2003: 611–2; KÖVECSES 2005: 161, 220) a vizsgálandó kifejezéseken kívül sok más példát is hozhatnánk, például *rálátása van* valamire 'megérti annak a részleteit, szerkezetét, összefüggéseit' (vö. TOLCSVAI NAGY 2003: 612–5).

A MEGÉRTÉS LÁTÁS fogalmi metafora tartományai közötti megfeleléseket TOLCSVAI NAGY GÁBOR (2003: 612) az alábbi módon mutatja be:

1. táblázat

A MEGÉRTÉS LÁTÁS fogalmi metafora

Forrás: LÁTÁS	Cél: MEGÉRTÉS
egy ágens vagy átélő (prototipikusan emberi lény)	egy ágens vagy átélő (prototipikusan emberi lény)
vizuálisan érzékel (vagy nem érzékel, vagy nem tud érzékelni)	mentálisan érzékel, azaz megért (vagy nem ért meg, vagy nem tud megérteni)
egy fizikai tárgyát	valamilyen helyzetet, összefüggést

Nemcsak a vizsgált kifejezések igei (jellegű) része (a *lát* ige vagy származéka), hanem a teljes kifejezés (pl. *előreláthatólag*) is lehet metaforikus, a komponensek kölcsönösen a metaforikus értelmezést „dolgozzák ki” egymásból (KUGLER 2011).

Az elemzendő kifejezések metaforahálózatot mozgósítanak az értelmezés során, amelybe beletartozik az is, hogy a vizuális inger hatására mentális képet alkotunk, és a belső (feldolgozott) képet „ki is tudjuk vetíteni”, ezáltal a LEHETSÉGES és a JÖVŐ tartományokban is tudjuk értelmezni. Ezen alapul a LÁTÁS fogalmának kiterjesztése olyan műveletekre, amelyekben a beszélő a meglévő tapasztalatai alap-

ján következtet egy lehetséges (7), a jövőben fennálló helyzetre (8), arról mentális képet, tudást konstruál, megnyilatkozása tehát vélekedést fogalmaz meg.

(7) *A gyorsuló infláció közepette ez az álláspont szemlátomást nem tartható.*

(8) *[...] ezek az egyszerű áramkörök [...] előrelátóan megreformálják a telefonhálózatot is.*

A (7) mondat a beszélő vélekedését jelöli arra vonatkozóan, hogy az álláspont a változó körülmények között nem tartható fenn. Az álláspont fenntartása a *-ható* toldaléktömb révén mint lehetőség reprezentálódik, a *szemlátomást* kifejezés elsődlegesen a beszélői vélekedés jelentőségét, bizonyosságát hangsúlyozza. A (8) mondatban a beszélő szerint a telefonhálózat megreformálása az újítás egyik, leginkább várható jövőbeli következménye, hatása.

B) A kifejezések szerkezeti egyezésén alapuló kapcsolathálózat. – A kifejezések kapcsolathálózata szerkezeti hasonlóságai alapján a következőképpen vázolható:

- a) mindegyik kapcsolódik a *lát*- komponensen keresztül;
- b) a *-ható*- komponensen keresztül: *láthatóan, láthatólag, szemmel láthatóan, szemmel láthatólag*;
- c) a *-hatóan* komponensen keresztül: *láthatóan, szemmel láthatóan*;
- d) a *-hatólag* komponensen keresztül: *láthatólag, szemmel láthatólag*;
- e) az *-ólag* komponensen keresztül: *láthatólag, szemmel láthatólag, látszólag*;
- f) a *szem* komponensen keresztül: *szemmel láthatóan, szemmel láthatólag, szemlátomást*;
- g) a *szemmel* komponensen keresztül: *szemmel láthatóan, szemmel láthatólag*.

Az egyező komponensek száma alapján (a komponensek hosszúságát és funkcionális viszonyát most figyelmen kívül hagyva) a legtöbb kapcsolódás a *szemmel láthatóan* és a *szemmel láthatólag* között van (5), ezt követi a *szemmel láthatóan – láthatóan, szemmel láthatólag – láthatólag* (4). A *láthatóan – láthatólag, láthatólag – látszólag* 3-3 komponensben is egyezik (itt nem sorolom fel az összes hasonló erősségű kapcsolatot), funkcionális kapcsolatuk erőssége nagyon eltérő, míg az előbbi párnak a szemantikai oldala is sok hasonlóságot mutat, addig a *láthatólag – látszólag* funkcionális érintkezése csak részleges (l. a 4. C) pontot).

C) Gyakoriság. – A kifejezések gyakorisági adatait és alkorpuszonkénti megoszlását az alábbi táblázatok foglalják össze a gyakoriság sorrendjében: *látszólag, láthatóan, szemmel láthatóan, láthatólag, szemlátomást, szemmel láthatólag*.

2. táblázat

A látszólag kifejezés gyakorisági adatai

	Az adatok száma (db)	Gyakoriság (db/millió szó)
MNSZ		
sajtó alkorpusz	1513	17,92
tudományos alkorpusz	608	23,84
hivatalos alkorpusz	267	12,78
személyes alkorpusz	230	12,35
összes/átlagos	2618	20,26
BNYGY	az adatok száma (db)	gyakoriság (db/millió szó)
előadás	3	13,59

3. táblázat

A láthatóan kifejezés gyakorisági adatai

MNSZ (129 241 070 szó)	Az adatok száma (db)	Gyakoriság (db/millió szó)
sajtó alkorpusz	1737	20,57
tudományos alkorpusz	278	10,90
hivatalos alkorpusz	216	10,34
személyes alkorpusz	320	17,19
összes/átlagos	2551	19,74
BEA (336 perc)	az adatok száma (db)	gyakoriság (db/perc)
társalgás	1	0,003

4. táblázat

A szemmel láthatóan kifejezés gyakorisági adatai

Alkorpusz	Az adatok száma (db)	Gyakoriság (db/millió szó)
sajtó	397	4,70
tudományos	66	2,59
hivatalos	31	1,48
személyes	78	4,19
összes/átlagos	572	4,43

5. táblázatA *láthatólag* kifejezés gyakorisági adatai

Alkorpusz	Az adatok száma (db)	Gyakoriság (db/millió szó)
sajtó	253	3,00
tudományos	68	2,67
hivatalos	33	1,58
személyes	45	2,42
összes/átlagos	399	3,09

6. táblázatA *szemlátomást* kifejezés gyakorisági adatai

Alkorpusz	Az adatok száma (db)	Gyakoriság (db/millió szó)
sajtó	235	2,78
tudományos	54	2,12
hivatalos	4	0,19
személyes	37	1,99
összes/átlagos	330	2,55

7. táblázatA *szemmel láthatólag* kifejezés gyakorisági adatai

Alkorpusz	Az adatok száma (db)	Gyakoriság (db/millió szó)
sajtó	43	0,51
tudományos	14	0,55
hivatalos	13	0,62
személyes	19	1,02
összes/átlagos	89	0,69

A sajtó alkorpuszban fordul elő leggyakrabban a *láthatóan*, *szemmel láthatóan*, *láthatólag* és a *szemlátomást* (ebben a rétegben gyakori még a *látszólag* is). A *látszólag* kifejezés az egyetlen, amely a tudományos alkorpuszban mutat kiemelkedő gyakoriságot, ez nyilvánvalóan összefügg a megtévesztő adat/jelenség és a tudományos tény elkülönítésének igényével (de az a réteg második számú terepe a *láthatólag* és a *szemlátomást* szavaknak is). A leginkább meglepő az lehet, hogy a fórumszövegeket tartalmazó személyes alkorpuszban a leggyakoribb a *szemmel láthatólag* (és ez a második frekvenciált előfordulási közege a *láthatóan*, *szemmel láthatóan* kifejezéseknek is). Azt váránk, hogy a fórumozók előnyben részesítik a rövidebb formákat, ugyanakkor a képernyőn megjelenő verbális információ észlelése és feldol-

gozása, valamint az arra való utalás a virtuális térben (l. még a (3) példát is) legalább akkora jelentőségű, mint a közvetlen társalgásban a diskurzus szituációs kontextusának, valamint a partner megnyilatkozásának a feldolgozása és az arra való utalás.

Az adatokból látható, hogy a hosszabb formák általában ritkábbak. Ezt az általános tapasztalatot a módosítószókon belül példázza még a *kétségtelenül – kétségbevonhatatlanul*, a *nyilván – nyilvánvalóan*, *biztosan – bizonyosan* stb. gyakorisági különbsége is (KUGLER 2010). A vizsgált kifejezések sorában a hosszabb formák tautologikusak, a SZEM és a LÁTÁS kifejtett kapcsolata az érzékelés alapján a vizuális észlelést profilálja, az érzékelés eszköze szaliens, a jelentésszerkezetben központi szerepű (TOLCSVAI NAGY 2010: 32). Ebből az következhet, hogy ezeknek a kifejezéseknek a jelentése jobban ellenáll az absztrahálódásnak, és gyakrabban vonatkoznak vizuális észlelésre, mint absztraktabb mentális műveletekre.

A többletvü kifejezések között a *szemlátomást* esetében a nagyobb konceptuális egység ikonikusan motiválja a komponensek nagyobb közelségét és a kohezívebb kifejezés nagyobb gyakoriságát a *szemmel láthatólag* kifejezéssel összevetve (PUSCH 2001), nem magyarázza azonban a *szemmel láthatóan* nagyobb gyakoriságát.

A gyakorisági különbségekben szerepe van a ragkomponens produktivitásának és – ezzel összefüggésben – a mintázat felismerhetőségének is. Az *-an* komponens tartalmazó kifejezések jellemzően gyakoribbak, mint a *-lag* komponenssel lexikalizálódott kompozitumok, és ez megfelel annak a produktív mintázatnak, amellyel a melléknévi tövű határozói kifejezések is megalkothatók (vö. *komolyan*). Ezt támogatja a módosítószókon belül a *feltehetően – feltehetőleg*, *vélhetően – vélhetőleg* jelentős gyakorisági különbsége. Ugyanakkor kivétel is van, például az *előreláthatólag* több mint kétszer olyan gyakori vélekedés kifejezésében, mint az *előreláthatóan* (de a nagyobb érték ellenére is ritkának számít, MNSZ-beli mutatója 6,72 db/millió szó, beszélt nyelvi adata egyáltalán nem volt a korpuszban). Ezt motiválhatja az, hogy a *-lag* gyakori a szubjektifikáció jelölésében, és funkcionális megoszlás alakulhat ki az *-an*, a konceptualizáló szempontjából inkább „külső”, az esemény észleléséhez (l. (9) 'baráti volt az, ahogy') és a *-lag* inkább „belső”, a konceptualizáló mentális folyamataihoz erőteljesebben kapcsolódó műveletjelölése között (l. (10) 'baráti az a viszony/szempont/szándék, amelyben / amelyből kiindulva'; (11) 'baráti szempontból/viszonylatban, baráti [gesztus]ként') (vö. ELEKFI 1994).

(9) [...] egyik társa *barátian* felajánlotta, átadná az egyik megbetegedett vendég meghívóját.

(10) Ezeket csak *barátilag* írom.

(11) E kritizálók szemében a *gesztus* a pápától, még ha *barátilag* érthető volt is, megbántotta a francia laicitás híveit.

Ez a szemantikai különbség a *láthatóan*, *láthatólag* (és ezzel összefüggésben a *szemmel láthatóan*, *szemmel láthatólag*) kifejezések funkcionális elemzésében is feltárul (l. a 4. B) 4. pontot).

A *szemlátomást* esetében a *látomást* komponens még nagyobb egység státusszal rendelkezik, mint a *láthatólag*, *láthatóan*, tehát gyakoriságára nem a produktív

mintázat, hanem a fent kiemelt kohezivitás és az ezzel összefüggő rövidség lehetett hatással.

A kifejezések előfordulásainak funkcionális elemzése után térünk vissza a szemantikai kapcsolatok részletezőbb feltárására (l. a 4. A) 3. és B) 3. pontot). A tárgyalás sorrendjére azonban hatással vannak az előzőekben feltárt viszonyok, először a *láthatóan, láthatólag*, és az ezekkel szinte párhuzamosan elemezhető *szemmel láthatóan, szemmel láthatólag*, majd az utóbbiakhoz kapcsolódóan a *szemléltetőmást*, és végül a kiemelkedő gyakoriságú, a többi kifejezéstől szemantikailag is leginkább különböző *látszólag* korpuszalapú elemzése olvasható a továbbiakban.

4. A kifejezések funkcionális elemzése. – A) A *láthatóan, láthatólag* kifejezések grammatikalizációja. – A grammatikalizációs paramétereket DÉR 2008 alapján tárgyalom. A jelen munkában nem törekszem arra, hogy a vizsgált szempontok mentén a grammatikalizációs folyamatot szakaszoljam.

A beszélőnek látásból, közvetlen tapasztalatból származó információja általában elég nagy meggyőző erővel rendelkezik. A *-hAt* morféma a LÁTÁS konkrét és metaforikus jelentései számára is a LEHETSÉGESSÉG mentális terét nyitja meg, így magyarázható a kifejezések 'a megnyilatkozó számára (szubjektifikáltan) és mások számára is (interszjektíven) – vizuális percepció és/vagy magasabb szintű mentális műveletek révén – hozzáférhető módon, bizonyíthatóan, biztosan tudhatóan' jelentése (l. (12)). Például ha valami (interszjektív módon) egy bizonyos jelenség/állapot/stb. jeleként értelmezhető, akkor begyakorlottan alkalmazzuk a *láthatóan, láthatólag* kifejezéseket a jelenségről, állapotról beszámolva. A kifejezések előfordulnak 'igazolhatóan' jelentésben, ha nem maga az esemény, hanem annak például írásos 'nyoma' látható (13). Az egyértelmű tényközlésben nyomatékosító szerepűek, ez a funkció a vizuális forrás megbízhatóságával és a beszélői elkötelezettség nagy fokának jelölésével (a szubjektívizáció nagyobb mértékével) van összefüggésben (14).

(12) *Hogy mit tudok és mit nem, azt láthatóan elismertem.*

(13) *Ez a belga cég láthatólag már mindenféle saját ígéretére új határidőket és új feltételeket kért [...]*

(14) *A pilótának egyelőre láthatólag ezt az összeget kell megfizetnie és ehhez jön még a bírság, ami még egyszer ennyit tesz ki.*

A kifejezések az adatok jelentős részében nem azt jelentik, hogy 'látható módon/állapotban, láthatóként'; már megszilárdult ragos alakok. A két rag nem cserélhető fel minden kontextusban, a tőnek kognitív folyamatot jelölve mindkét raggal megtörtént az egybeforrása (vö. még *feltehetően, feltehetőleg*) (a ragok eltéréseivel összefüggő funkcionális különbségeket a 4. A) 3. és B) 3. alpont tárgyalja). Kondenzáció történt, a *látható* bővítményei (*valaminek/valamilyennek* v. *valahogyan valaki által*) nem jelenhetnek meg a *láthatóan/láthatólag* kifejezésekhez kapcsolódva (a kevés kivételt l. a 4. A) 1. és B) 1. pontban), tehát a grammatikalizáció során a hatókör csökkent.

1. *láthatóan*. – A korpuszadatok alapján a következő funkciókat különítettem el (nem kizárásos jelleggel, egy-egy előfordulásnál több kategóriát is érvényesnek tartottam) (l. a 8. táblázatot). A számok az előfordulásokat jelzik, ez nem azonos a százalékos aránnyal. A kifejezés véletlenszerűen kiválasztott 100 adata ugyanis tartalmazott 30 *szemmel láthatóan* szerkezetet is, ezeket – lektoraim javaslatára – nem vettem figyelembe a *láthatóan* kifejezés funkcionális vizsgálatában.

Az érzékelés jelölése oszlopban a látásból vagy egyéb érzékelési forrásból származó tapasztalat hozzáférhetővé tételét regisztrálom (pl. annak közlését, hogy a macskának látható a bordája). A kiértékelés ettől abban különbözik, hogy nem magát a látható, érzékelhető jelet, hanem az azon keresztül közvetlenül (kontiguitásként) elérhető megfigyelést közli a megnyilatkozó (pl. *a macska láthatólag sovány*). Az egyéb információ nemcsak közvetlen érzékelést, hanem egyéb megértett és feldolgozott információt is magában foglal (pl. verbális információt). A következtetést a kiértékeléstől a megfigyeléshez, indíciumhoz képesti nagyobb mentális távolság választja el, ami a komplexebb kognitív folyamatok következménye. Például következtetésként értékelem, ha a megnyilatkozó a kilátszó bordák (vagy nem specifikált jelek) alapján azt vélelmezi, hogy a macska napok óta nem kap enni. A határ a következtetés és a kiértékelés között semmiképp sem éles, és nem tudok olyan módszertant javasolni, amellyel a szétválasztás mindig egyértelműen elvégezhető volna.

8. táblázat

A *láthatóan* funkciói

Érzékelés jelölése		Érzékelés kiértékelése		Egyéb információ, megfigyelés kiértékelése	Következtetés	
látás	egyéb érzékelés	vizuális észlelés	egyéb észlelés		az alap explicit közlése	az alap nem explicit
7	0	11	2	19	31	18
Összesítés:						
	7		13	19		49
	7			32		49

A táblázatból kiolvasható, hogy nem a közvetlen vizuális forrás jelölése a központi szerep, ez az adatoknak mindössze 10%-át jelenti (annak ellenére, hogy ez a kifejezés alapjelentése). Az esetek legnagyobb részében (70%) tapasztalatra épülő következtetést jelöl a kifejezés, szintén nagy arányban (46%) megfigyelésen alapuló információ kiértékelését teszi hozzáférhetővé (27% a komplex, nem vagy nem csak vizuális forrású tapasztalat kiértékelése).

A fentiek alapján a következő funkciót tartom prototipikusnak, központinak (vö. LANGACKER 2008: 34): a kifejezés hozzáférhetővé teszi, hogy a beszélő a célszerkezetet (amelynek eléréséhez referenciapontként szolgál) tapasztalaton alapuló következtetésként vagy többféle forrásból érzékelhető, komplex tapasztalat kiértékeléseként, feldolgozott szituációként reprezentálja.

A BEA egyetlen adata szintén érzékelés kiértékelését jelöli, a beszélő férje – apás szülés alatti – viselkedését megtapasztalható együttérzéseként reprezentálja:

(15) *Az jó volt, hogy hogy valaki így ezt láthattón átérzi [nevet] az én fájdalommat vagy nem is tudom...* (bea065n034)

A 9. táblázat a lehetséges érintkező, az egyes előfordulások esetében el nem különülő funkciókat mutatja be.

9. táblázat

A láthatóan érintkező funkciói

Az adatok száma (Σ 70)	Érzékelés kiértékelése		Egyéb információ, megfigyelés kiértékelése	Következtetés
	vizuális észlelés	egyéb észlelés		
9			x	x
5	x		x	
2	x	x	x	

Mindig a komplex tapasztalat kiértékelése kapcsolódik össze más funkcióval:

a) a komplex tapasztalat kiértékelése gyakran kapcsolódik össze következtetési folyamatokkal (l. a (16) mondatot, amelyben a megnyilatkozó a pártokkal kapcsolatos komplex tapasztalatát kiértékeli, és a vélekedését fogalmazza meg);

b) a vizuális észlelés leggyakrabban a komplex tapasztalat részeként kerül kiértékelésre a beszélő által (l. a (17) mondatot, amelyben a beszámoló szerint a férfi megtapasztalható viselkedését, annak látható jeleit értékelték a rendőrök idegesnek és ezért gyanúsaknak);

c) a komplex tapasztalat kiértékelésében többféle érzékelés és jel is szerephez juthat (l. a (18) mondatot, amelyben az érzékelhető jelek ittas állapotra utaló jeleként értékelődnek ki).

(16) *Nálunk ma a szélsőségesnek tekintett pártok is láthatóan haladnak a politikai szocializáció útján, zaklatottabb szomszédainknál maholnap nyugodtan beválnának centrumerőknek is.*

(17) *A rendőrök furcsállották, hogy a férfi a nagy meleg ellenére kapucnis dzsekit viselt, baseballsapkáját mélyen a szemébe húzta, és láthatóan idegesen, folyamatosan balra-jobbra tekingetett.*

(18) *A közkedvelt szórakozóhelyre ezúttal egy láthatóan erősen ittas férfi akart betérni.*

A láthatóan kifejezés a komplexebb mentális folyamatokra való kiterjesztésen keresztül következtetés és vélekedés jelölőjévé vált (l. (19), (20)), tehát episztenziális kifejezéssé grammatikalizálódott (szubjektívizálódott, vö. TRAUGOTT 1995).

- (19) A [Párt]nek *l á t h a t ó a n* ínyére van, hogy radikalizálja a vele szembeni ellenzékiiséget, szeretné elérni, hogy ellenfelei túlreagálják lépéseit [...]
- (20) Ötszázaléknyi esélyt ad magának [Név] a [Intézmény] tévéelnöki székének elnyerésére, mondta egy interjúban két nappal a kuratóriumi döntés előtt, de *s z e m m e l l á t h a t ó a n* nem volt őszinte.

A következtetés alapja egyik adatban sincs kifejtve, vizuális forrás legfeljebb a (20) példában játszhat szerepet, de ott is összetettebb alapja lehet a vélekedésnek.

A *láthatóan* a vizsgált kifejezések közül a legtöbbször bővülő lexéma. A *szemmel láthatóan* és az *előre láthatóan* adatok kizárásával (mivel ezekkel külön is foglalkozom, l. 4. B) 2. pont, KUGLER 2011) 8 adatban *jól* módhatározóval bővül, amely öt adatban a vizuális észlelés, háromban absztraktabb mentális művelet módját dolgozza ki. Egy-egy adat van *ebből a példából láthatóan* és *nevéből láthatóan* is szerkezetre, amelyben a kifejezés következtetési folyamatra vonatkozik.

A módosítószók attitűdjelölésével összefüggésben megfigyelhető, hogy szórendjük szabadabb a – főképp ragos melléknévi – módhatározókéhoz képest, a közbe- és hátravetés szempontja ezért fontos a vizsgálatban (KUGLER 2009: 145). A *láthatóan* kifejezés közbevetésben kétszer fordult elő:

- (21) [...] a szimpatikus, új sportprioritások körvonalakban sem sejtetnek jogi-szabályozási koncepciót; sőt a jogot – *l á t h a t ó a n* – durva ütőhangszernek képzelik.

2. *láthatólag*. – A kifejezés funkcióit a 10. táblázat mutatja be. A számok az előfordulások számát adják meg.

10. táblázat

A *láthatólag* kifejezés funkciói

Érzékelés jelölése		Érzékelés kiértékelése		Egyéb információ, megfigyelés kiértékelése	Következtetés	
látás	egyéb érzékelés	vizuális észlelés	egyéb észlelés		az alap explicit közlése	az alap nem explicit
0	0	11	1	18	50	17
Összesítés:						
	0		12	18		67
	0			30		67

A *láthatólag* funkciói közül sem a közvetlen vizuális forrás jelölése a központi szerep. Az esetek legnagyobb részében (85%) tapasztalaton alapuló következtetést, és egyéb – az egyszerű kiértékelésnél – komplexebb mentális folyamatot jelöl. Hasonlóan nagy arányt (38%-ot) tesz ki az összetettebb megfigyeléseken alapuló információ kiértékelése (23%), és a vizuális vagy egyéb észlelésen alapuló tapasztalat kiértékelése (15%).

Az adatok alapján a következő funkciót tartom prototipikusnak, központinak: a kifejezés hozzáférhetővé teszi, hogy a beszélő a célszerkezetet (amelynek eléréséhez referenciapontként szolgál) tapasztalatai alapján következtetesként vagy komplex tapasztalat kiértékeléseként, feldolgozott szituációként reprezentálja.

A táblázatba nem soroltam be azokat az előfordulásokat, amelyek az esemény bizonyosságát erősítik (l. pl. a fentebb közölt (14) példát a 4. A)-ban).

11. táblázat
A láthatólag érintkező funkciói

Az adatok száma (Σ 79)	Érzékelés jelölése		Érzékelés kiértékelése		Egyéb információ, megfigyelés kiértékelése	Következtetés
	látás	egyéb érzékelés	vizuális észlelés	egyéb észlelés		
8					x	x
7			x		x	
2			x		x	x
1			x	x	x	
1	x					x

Leggyakrabban a komplex tapasztalat kiértékelése kapcsolódik össze más funkcióval:

a) a vizuális észlelés leggyakrabban a komplex tapasztalat részeként kerül kiértékelésre a beszélő által (l. a (22) mondatot, amelyben a jó együttlés azonosítása a látható jelek mellett komplex megfigyelésen alapuló kiértékelés eredménye);

b) a komplex tapasztalat kiértékelése gyakran társul következtetési folyamatokkal (l. a (23) mondatot, amelyben a megnyilatkozó a szereplő nyelvi és nem nyelvi viselkedéséből arra következtet, hogy az nehezen dolgozza fel az őszinteséget);

c) a kiértékelt vizuális észlelés és komplex tapasztalat következtetés alapjául szolgálhat (l. a (24) példát);

d) a komplex tapasztalat kiértékelésében többféle érzékelés és jel is szerephez juthat (l. a (25) mondatot, amelyben a látási, hallási tapasztalat és a viselkedésről szerzett komplex benyomás együttesen a félhülyeség jeleként értelmeződik).

- (22) *Kezd irigykedni a barátaira, akik láthatólag jól élnek olyan nővel, akiket ő is szívesen elvett volna feleségül.*
- (23) *És azt a kijelentést hogy a kapcsolat nem jó, az is csak erosíti, hogy láthatólag nem bír el egy ilyen szinte kijelentést.*
- (24) *A [Földrajzi név] déli részén [...] elfogott turisták francia tagja, [Név] láthatólag már beletörődött sorsába.*
- (25) *Egy csomó, láthatólag félhülye fiatal beszél és ugrál össze-vissza egy szobában [...].*

A *láthatólag* kifejezés a komplexebb mentális folyamatokra való kiterjesztésen keresztül a *láthatóan*-hoz hasonlóan következtetés és vélekedés jelölőjévé (episztemiális kifejezéssé) vált.

- (26) *Ugyanakkor komolyabb következtetést is levonhatunk belőle: láthatólag csak utólagos bölcsességgel dönthetjük el, vajon azok a nehézségek és konfliktusok, amelyekkel egy társadalom szemben találja magát, rombolóak-e, vagy termékenyek.*
- (27) *Egy ember, aki önfeledten szereti saját poénjait, olyannyira, hogy láthatólag egészen működőképes világot tudna magának berendezni önmagából és saját vicceiből.*
- (28) *Az ilyen típusú megfontolások láthatólag íróasztal mögül jönnek elő.*

A fenti adatokban a kiemelt kifejezés az eseménynek a beszélőhöz, a vélekedés szubjektumához (az ő következtetési folyamataihoz) kötődését jelöli. Az alap az (26)-ban és részlegesen az ironikus hangvétellő (27)-ben is a kontextusból hozzáférhető, a (28) példában azonban kifejtetlen. A mentális távolság az alap és a következtetés eredménye között egyaránt (relatív) nagy (a kontiguitáshoz képest, vö. MORZSA – EVÉS), a következtetés egyéni mérlegelést feltételez.

A *láthatólag* kifejezés nem bővül, csak a lexikalizálódott *szemmel láthatólag* és *előre láthatólag* szerkezetekben fordul még elő. Csak egy adat van közbevetésre (29), hátravetve nem fordul elő a korpuszban.

- (29) *A filozófiát lélektan nélkül, láthatólag, nem nagyon hitte elfogadhatni.*
(Folytatjuk.)

KUGLER NÓRA

A beférkőző segédigés szerkezetek függőségi nyelvtani elemzéséhez*

1. A magyar mondat egyik különös sajátossága az igekötő és az ige megszakított szórendje, s e jelenségen belül az ún. beférkőző segédigés szerkezetek használata (pl. *el fog utazni*). Tanulmányom középpontjában ez utóbbi mintázattípus szerkezeti elemzése és „létokának” funkcionális nyelvészeti magyarázata áll. A **2.** rész az adatok és a segédfogalmak bemutatására szolgál, majd a **3.** rész összeveti a konstrukció néhány lehetséges megközelítését, kitérve az akadémiai leíró (ún. hagyományos) nyelvtan felfogására, valamint az összetevős szerkezeti elemzés két, a magyar nyelvészetben megjelent típusára. Ezután a **4.** részben függőségi nyelvtani keretben fogalmazom meg az ábrázolással kapcsolatos problémát, majd az **5.**-ben

* A kutatást az OTKA K100717 számú „Funkcionális nyelvészeti kutatás” című projektje támogatta.